

OBSAH

ÚVOD PROF. JOSEFA KOPALA

7

I

17

Povaha Ludvíka XIV. — Paní de la Vallière; její povaha. — Král nenávidí poddané, je maličerný, podvádějí ho a ovládají, ač si zakládá na pravém opaku. — Španělsko ustoupí v otázce přednostních práv; zadostiučinění v aféře s Korsičany. — Válka holandská, mír cášský, století rozkvětu. — Výboje v Holandsku a dobytí Svobodného hrabství. — Ostuda u Heurtebise. — Král dobude Cambray. — Králův bratr porazil prince Oranžského u Kasselu, dobyl Saint-Omer a už pak nikdy nevelel armádě. — Obležení Gentu; námořní výpravy; mír v Nimvegách; dobytí Lucemburska. Bombardování Janova; janovský dožer v Paříži. — Konec prvního období této vlády. — Válka r. 1688 a její neobvyklá příčina. — Ostuda poslední výpravy královny. — Mír v Turině a pak v Ryswicku. — Konec druhého období této vlády. — Ctnosti Ludvíka XIV., jeho ubohé vychování; hluboké nevědomosti; nenávidí rodovou šlechtu a hodnostáře, je ve vleku svých ministrů. — Pýcha krále, který vztyčuje kolosa svých ministrů na troskách šlechty. Záliba Ludvíka XIV. v malichernostech; výhody jeho ministrů, kteří zničí všechno, co je pod nimi, a přesvědčující krále, že jejich moc a velikost je jen mocí a velikostí jeho, zastíní velmože a stanou se všemocnými. — Tajné důvody, proč dával král přednost nešlechticům v ministerstvech. — Nemožnost skutečného přístupu k Ludvíku XIV., obklíčenému ministry. — Jak vzácné a užitečné bylo dosáhnout slyšení u krále. — Důležitost hromadných slyšení u krále. — Ministři příčinou královny pýchy.

II

31

Žárlivost a ctižádost Louvoisova způsobí všechny války a zpusťování království i nesmířitelnou nenávist krále k princovi Oranžskému. — Hrozný počínání Louvoisovo, aby vyvolal všeobecnou válku roku 1688. Pád Louvoisův způsobený dvěma krásnými činy po tolika činech pochybných. — Významný čin Chamlayův; jeho stav, jeho povaha. — Smrt a nemilost Louvoisova a smrt jeho lékaře pět měsíců po smrti Louvoisově.

III

42

Omyly války roku 1688 a tábora u Compiègne. — Lidé ducha a zásluh jsou králi na obtíž, příčina jeho špatného výběru. — Významné chyby ve válce o následnictví španělské. — Francie v úzkých a kterak jí zázrakem pomohl mír anglický, který byl příčinou míru v Utrechtu. — Královo štěstí v každém směru. — Králova moc je bezmezná; jeho umění vládnout; jeho politika ve věcech služby, kde si zotročí vše a všechno uvede na úroveň lidu. — Louvois potlačí vojevůdce a navždy v zárodku zabrání vzniku nových vytvořením hodnostního pořadí. Zhoubná obratnost Louvoisova a zhoubný vliv jeho hodnostního pořadí. — Neblahá novota povyšování. — Vytvoření inspektorátů. Vytvoření hodnosti brigádyra.

IV

59

Dvůr natrvalo na venkově; důvody této politiky. — Vznik Versailles. — Král chce mít velký dvůr; jak si obratně počínal, aby ho zvětšil a udržel. — Snaha krále, aby byl o všem zpraven;

policie; donášení. — Poštovní tajemství. — Král si zakládá na tom, že drží slovo, je samá tajnost, libuje si v důvěrnostech; zvláštní příběh o tom. — Osobní umění krále, jak učinit všechno vzácným; jeho zdrženlivost, jeho odměřená zdvořilost. — Králova trpělivost, přesnost a pohodlí služby u dvora. — Vliv a familiérnost sluhů. — Žárlivost krále na úctu prokazovanou jeho vyslancům; velmi zvláštní vyprávění o vévodovi de Montbazon. — Přirozený půvab králův při všem konání; jeho obratnost, jeho galantní, velkolepé a uchvacující vzezření. — Politika největšího přepychu; jeho špatný vkus. — Král nedělá nic v Paříži, opustí Saint-Germain, usadí se ve Versailles, chce překonat přírodu. — Práce v Maintenonu. — Marly.

V

71

Chamillartovo přetížení, záchvaty a naléhání, aby dostal pomoc; způsob, jímž psal králi a král jemu; udivující odpověď. — Kdo při poradách sedí a kdo stojí. — Daně ze křtů a sňatků; upuštěno od nich pro nepokoje, které způsobí. — Smrt du Chesna, prvního lékaře královských dětí. — Sňatek Mezièresa se sl. Ogthorpovou; jejich rodina, majetek, povaha. — Kniha maršála Vaubana o královském desátku; knihy Boisguilbertovy o téže látce; smrt prvního, vyhnání druhého; původ desátkové daně.

VI

79

Strašlivá zima; hrozná bída. — Kruté pletichy s obilím. — Odvaha, s níž Maréchal mluvil s králem, marná. — Velké pokoření pařížského a podobně i burgundského parlamentu v otázce obilí. — Nové a nové vymýšlení daní. — Pletichy s obilím nejednou napodobeny. — Ražba nové měny a její znehodnocení.

VII

84

Královy lásky. — Všem dobře známá krásná neznámá. — Paní Scarronová, její první léta. — Původ, rod a majetek maršála d'Albret. — Paní Scarronová vychovává tajně pana z Maine a paní Vévodkyni, a když jsou pak uznáni a přijati u dvora, zůstává jejich vychovatelkou; král ji nemůže vystát a vyjádří se o tom velmi ostře; ona přijme jméno de Maintenon, když získá panství toho jména. — Král se sblíží s paní de Maintenon, která posléze vystrnadí paní de Montespan. — Král pojme paní de Maintenon za manželku. — Všemocná paní de Maintenon se vzdá po příkladu paní de Montespan a paní de Thianges erbu svého prvního manžela.

VIII

94

Povaha paní de Maintenon. — Její záliba v řízení všeho. — Pronásledování jansenismu, jemuž předcházelo rozptýlení svatých a učených samotářů portroyalských. — Zrušení ediktu Nanteského. — Zřízení Saint-Cyru; úmysly paní de Maintenon, která propase po druhé prohlášení svého manželství. — Paní de Maintenon druhou dvorní dámou opatrovnice šperků dědičné princezny bavorské, kterou obklopuje osobami zcela sobě oddanými, leč zbytečně; nešťastný osud a smrt této dědičné princezny. — Fénelon, arcibiskup cambrayský, a Bossuet, biskup meauxský, požádání o radu a stavění se proti prohlášení manželství; první dovrší svou zkázu; důvody, které zachraňují druhého. — Paní de Montespan vyhnána navždy ode dvora; období nejužšího spojení mezi paní de Maintenon a vévodou z Maine; letný náčrt tohoto.

IX

104

Obratnost, s níž se paní de Maintenon zmocňovala církevních záležitostí. — Kromobyčejná nevinnost, kterou si uchoval kardinál de Noailles. Pobožnická pletichy. — Jak využívala paní de Maintenon buly. — Neúspěchy posledních let zatvrzovaly krále a vydávaly ho ještě více všem na pospas; obratnost Mansartova. — Králova neštěstí v rodině a v jeho domácím soukromí a jeho velikost v nepřítzni štěstěny. — Král a jeho poměr k levobočkům. — Zbožnost a pevnost králova až

do smrti. — Úvahy. — Laičtí jesuité; jiné úvahy. — Králova lhostejnost v posledních dnech jeho života. — Hanebné chování vévody z Maine.

X

124

Bula „Unigenitus“ vyhotovena a znenadání uveřejněna v Římě; všeobecné pozdvižení jen s obtíží potlačeno. — Všeobecné pozdvižení proti bule při jejím příchodu do Francie. — Zvláštní rozhovory mezi otcem Tellierem a mnou o formě, jak učinit bulu přijatelnou, a o ní samé. — Návrat z Fontainebleau do Versaillí. — Podivná důvěrná rozmluva o bule mezi otcem Tellierem a mnou, při níž jsem se dal strhnout k nesmírné pošetilosti.

XI

133

Králova závět; jeho slova, když ji odevzdával prvnímu prezidentu a generálnímu prokurátorovi, aby byla uložena u soudního dvora. — Co řekl král anglické královně o své závěti. — Obezřelost při ukládání závěti. — Pozoruhodný výnos o závěti. — Všeobecný úžas nad závětí a jeho příčiny. — Vévoda z Orleansu, jeho chování vůči závěti. — Málokdo truchlil pro krále.

XII

141

Pan vévoda z Orleansu překvapen smrtí královnou. Pohřební obřady docela prosté. — Nebyly svolány generální stavy. — Výsada udělená velmožům proti samozvaným zásahům soudního dvora, později změněna v prohlášení a přísliby rozhodnutí. — Zasedání o regentství na pařížském soudním dvoře. — Vévoda de la Rochefoucauld přijat do parlamentu; bídáctví a nástraha prvního předsedy, které se vévoda de la Rochefoucauld ušlechtilé vystříhá. — Vévoda z Maine přichází do zasedání. Prohlášení velmožů o zásadách soudního dvora vůči nim a interpelace k panu vévodovi z Orleansu ve věci jeho slibu, že je rozsoudí, jakmile budou upraveny záležitosti vlády, k níz on před plénum shromáždění vyslovuje souhlas. — Deputace soudního dvora jde vyhledat královskou závět a dovětek. — Stairs v jedné z lóží; vévoda de Guiche, dobře zaplacený, v druhé; gardový pluk v ulicích. — Dreux, rada při soudním dvoře, čte nahlas závět a abbé Menguy, rada klerik při soudním dvoře, čte dovětek. — Řeč pana vévody z Orleansu. — Králova závět zrušena, pokud jde o správu státu. — Silný spor na veřejnosti a pak v soukromí mezi panem vévodou z Orleansu a vévodou z Maine o králově dovětku; na upozornění vévody de la Force jsem převedl spor do jednacích síní; tam jsem jej přerušil a způsobil jsem ukončení zasedání a odročení na odpoledne. Paní Vévodkyně se krátce předtím z nenávisti k levobočkům tajně dohodla s panem vévodou z Orleansu, který prohlásí pana Vévodu v zasedání hlavou regentské rady; regent vrátí parlamentu právo připomínek, slíbí mu, že pohovoří před ním o formě vlády, a ukončí zasedání za velkého potlesku. — Opatření učiněná v Královském paláci, kam jdu obědvat. — Krátká radost maršála de Villeroy atd. Odpolední zasedání; řeč pana vévody z Orleansu. — Vévoda z Maine se sotva odváží odpovědět, dovětek je celý zrušen. — Regent obdrží veškerou moc; chování levobočků; nadšený jásot. — Poklona regenta, který navrhne šest poradních sborů a opírá se přitom o Monsignora vévodu Burgundského a proč; nadšené přijetí; konec zasedání. — Regent se vrátí do Versaillí, kde ho při příchodu Madame žádá jako o jedinou milost, aby naprosto vyloučil abbého du Bois ze všeho, a veřejně z něho vymámí jeho čestné slovo.

XIII

157

Car přijede do Francie a jeho cesta je na obtíž. Původ osobní nenávisti cara k anglickému králi. Kurakin, ruský vyslanec ve Francii; jaký byl. — Důvody a opatření cara, který se chce a pak již nechce stát katolíkem. Krátká úvaha o Římě. Je přijat v Dunkerku královým průvodem a v Calais markýzem de Nesle. On i jeho průvod má veškeré zaopatření zdarma. Všude mu prokazují stejné pocty jako králi; připravují mu ubytování v Louvru a v paláci Lesdiguières, který si zvolil; navrhuji regentovi, aby ustanovil u cara po dobu jeho pobytu maršála de Tessé; Tessé pak čeká na cara v Beau-

montu. Život, jaký vedl maršál de Tessé. — Deník o pobytu cara v Paříži. — Vertonovi, správci králova domu, je svěřena starost o tabuli cara a jeho družiny; získá carovu přízeň. — Vynikající vlastnosti carovy; jeho chování v Paříži; jeho vzhled, oděv, strava. — Regent navštíví cara. — Král vykoná obřadnou návštěvu u cara. — Car navštíví krále se stejnou obřadností. Car zhlédne plastické mapy královských pevností. — Car navštíví Madame, která mu poslala své pozdravy, je pak v Opeře s panem vévodou z Orleansu, který mu nabídne osvěžení. — Car v Domě invalidů. — Paní vévodkyně z Berry a paní vévodkyně z Orleansu, když ztrácejí naději, že uslyší o carovi, mu konečně pošlou své pozdravy; on ani v nejmenším nevyznamenává královské prince a shledává špatným, že královské princezny chtějí, aby je navštívil. — Navštíví paní vévodkyni z Berry, obědvá s panem vévodou z Orleansu v Saint-Cloudu a navštíví paní vévodkyni z Orleansu v Královském paláci; potká krále jako náhodou v Tuilerích. — Car ve Versailles. — Výdaje na cara. — Jede do Petit-Bourg a do Fontainebleau, zhlédne při návratu Choisy a setká se náhodou na okamžik s paní princeznou z Conti, která tam pobývala. — Car jede strávit několik dní do Versailles, Trianonu a Marly; vidí Saint-Cyr, vykoná u paní de Maintenon návštěvu budící pohoršení. — Jdu navštívit cara k d'Antinovi jen pro svou zábavu, aniž on mne zná; paní Vévodkyně ho tam jde navštívit ze zvědavosti; je na to upozorněn; přejde kolem ní, podívá se na ni a neprojeví ani náznakem nejmenší zdvořilost. — Dary. Regent se jde rozloučit s carem, který se jde neobřadně rozloučit s králem, a přijímá u sebe rovněž tak královu návštěvu na rozloučenou. — Odjezd cara, který nechce být nikým doprovázen; zastaví se pro carevnu ve Spa. Car navštíví regenta; osoby představené carovi. — Car při odjezdu vysloví své uchvácení Francií a jejím přepychem; odmítne mlčky regenta, který na prosbu anglického krále vysloví přání, aby stáhl své oddíly z Meklenburska; přeje si vroucně spojit se s Francií, ale nemá v tom úspěch k naší velké a nekonečné škodě pro předpojatost abbého du Bois a jeho zaujatost pro Anglii, která se neblaze přenesla i na jeho nástupce.

XIV

171

Edikt o snížení úroků z rent; pobouření soudního dvora v té věci; připomínky. — Rionův návrat do Paříže, kde upadl v zapomenutí. — Odvody kvůli zalidnění krajiny řečené Mississippi a jejich smutný výsledek . . . . Hořké plody Mississippi, kromobyčejná manželská smlouva markýze d'Oyse. — Výrok rady z 22. května 1720, kterým vyšel najevo nepořádek v akciích a v bance a který má smutné následky; potměšilá zlomyslnost d'Argensonova. Pobouření soudního dvora; výrok je odvolán a jeho důsledky nakonec způsobí Lawův pád. — Chování abbého du Bois vůči Lawovi. — Pan vévoda z Orleansu svěří mně a dvěma jiným se mnou výnos, dříve než jej vydal; marně se pokouším ho od toho odvrátit. — Chování parlamentu a pana vévody z Orleansu. Výnos, který odvolává po šesti dnech výnos z 22. května. Law je zbaven úřadu generálního dozorce nad financemi; Beuzwald se šestnácti Švýcary u něho na stráž; dostane se k regentovi po předstíraném odmítnutí; pracuje s ním a on s ním nakládá s obvyklou dobrotou; stráž od něho odejde; bursa je přenesena z ulice Quincampoix na náměstí Vendômeovo. — Pan vévoda z Orleansu mi chce předat pečeti a nutí mě k tomu po dva dny; trvám pevně na svém odmítnutí. Law a rytíř de Conflans posláni vyzkoumat mínění a přesvědčit kancléře; mají úspěch a přivedou ho zpět z Fresnes. — Pečeti vyžádány zpět od d'Argensonova a svěřeny kancléři. — Ústup d'Argensonův, zcela spořádaný a velmi zvláštní.

XV

183

Zvláštní konference o financích v Královském paláci; vytvoření zaregistrovaných dvouapůlprocentních rent; snížení oběživa; čtvero bratří Pârisových ve vyhnanství. — Veřejné papíry slavnostně páleny na radnici. — Povaha Trudaina, staršího cechu obchodníků. — Pan vévoda z Orleansu mi sděluje své rozhodnutí zbavit staršího cechu obchodníků jeho místa, dosadit na jeho místo Châteauneufa, vyhnat maršála de Villeroy a udělat mne královým vychovatelem, proti čemuž se stavím veškerou silou a zvítězím; ale dostojí mi v slovu jen v posledním bodě. — Trudaine dostane poděkování; Châteaunef starším cechu kupců. Trudaine a maršál de Villeroy jsou brzy přesně

zpravení o všem tom důvěrném jednání, aniž je možno si představit jak, a jejich smýšlení v té věci je velmi odlišné. — Podivné chování maršála de Villeroy; když má záchvat dny, navštíví ho trhovkyně. — Umístění Argensonových dětí; Baudry policejním ředitelem. — Pan vévoda z Orleansu vrací přívětivě vyslance parlamentu ke kancléři. — Proslulé usnesení o drahých kamenech. Sutton nástupcem Stairsovým; krátké úvahy. — Pálení papírů pokračuje za nového starosty cechu kupců. — Výnos, kterým se mění Indická společnost, známá pode jménem Mississippi, ve společnost výlučně obchodní; neblahé důsledky tohoto výnosu. Lidé umačkáni v bance; Královský palác ohrožen; Law napaden na ulici; jeho skla a tabule rozbity; ubytován v Královském paláci mezi vévodou z Orleansu a mnou. — Malá rada se koná v Královském paláci; nestoudnost Sillyho. — Přeložení parlamentu do Pontoise. Drzost prvního předsedy, který vytáhne z přístupného pana vévody z Orleansu přes tři sta tisíc livrů, aby ho oklamal, vysmíval se mu a na jeho útraty se smířil s parlamentem. — Parlament odmítá schválit své přeložení; pak je schválen, ale slovy značně podivnými; výnos o tomto schválení. — Chování prvního předsedy; výsměch parlamentu v Pontoise, podobné chování advokátů. — Spousta finančních operací; Desforts je takřka generálním kontrolorem financí. — Hýření pensemi. — Maršál de Villars krutě vypískán na Vendômském náměstí; bursovní obchod, který je tam umístěn, přenesen do zahrady Soissonskeho paláce; chamtivost pana a paní de Carigan, pro niž není obdoby. — Law po návratu z Královského paláce do svého domu je silně navštěvován; oddíly povolane k Paříži poslány zpět. — Mor v Marseilli.

XVI

199

Law opustí konečně království, jeho povaha, jeho konec, jeho rodina. ... Rok 1721. — Zmatek ve financích. — Odstoupení Pelletiera Sousyho. — Regentská rada se zajímá o finance a o odchod Lawův z království. — Úvahy o této regentské radě. — Kníže z Conti shrábne banku Lawovu. — Pokračování v úvahách o této regentské radě, kde vypukne bouře mezi regentem a panem Vévodou z příležitosti odstoupení Lawova. Pan vévoda z Orleansu chce znovu odejmout maršálkovi de Villeroy místo královského guvernéra a svěřit mi je...

XVII

210

Past nastražená maršálovi de Villeroy, který do ní slepě upadne. Maršál de Villeroy zatčen a odvezen ihned do Villeroy. — Král je silně zarmoucen. Tajný útěk biskupa z Fréjus; je odhalen v Basville, povolán zpět a ihned se vrátí. — Zuřivost maršála de Villeroy. — Král je poněkud uchlácholen tak brzkým návratem biskupa z Fréjus. Jaká opatření se chystala a pak skutečně vykonala ve věci tohoto biskupa. — Vévoda de Charost prohlášen vychovatelem. Beznaděj maršála de Villeroy; odhalí příčiny útěku Fréjusova a tento biskup se z toho vytočí jen velmi neslavně. Svůj úspěch a naději vkládá do maršálova vypovězení. — Maršál de Villeroy poslán do vyhnanství do Lyonu, ale ve své funkci guvernéra města a kraje; letmý náčrt tohoto maršála. Král se zcela upokojí, pokud jde o maršála de Villeroy. Obratnost a ctižádost v jednání Fréjusově. Biřmování a první přijímání královo. Kardinál du Bois zbaven překážek, plně zabrán tím, jak se dát bez meškání prohlásit prvním ministrem, použije Belle-Isle, aby mě o tom zpravil. Výjimečná rozmluva mezi panem vévodou z Orleansu a mnou o tom, zda má být jmenován první ministr, což nepokládám vůbec za vhodné. Obtíže regentovy ho přimějí, aby jmenoval prvního ministra, proti čemuž se stavím. Srovnání s nebožtíkem knížetem z Conti, zetěm posledního pana Prince. — Upřímné doznání pana vévody z Orleansu. Úvahy o budoucnosti. — Kardinála du Bois jeho pán dobře zná. — Neuvěřitelná slabost regentova. — Belle-Isle zůstává připraven k zákroku v záloze. Léčka Belle-Islova.

XVIII

228

Náhlá smrt pana vévody z Orleansu. — Bedlivost La Vrillièreova, aby získal pana Vévodu. — Král zarmoucen; pan Vévoda prvním ministrem. — Těžkopádnost pana vévody z Chartres. —

Jdu ke králově ranní toaletě a smluvím si tam schůzku s panem Vévodou. — Jdu promluvit s vévodkyní Sforzovou, pak s paní vévodkyní z Orleansu a s panem vévodou z Chartres; jak mě přijali. — Rozhovor o samotě mezi panem Vévodou a mnou v jeho kabinetě: vrátím se odtamtud do Meudonu. — Paní de Saint-Simon ve Versailles, aby navštívila krále atd., nespí tam však; přijme tam návštěvu biskupa z Fréjus a La Vrillière; postřehne, že prvý si mě nepřeje u dvora a že druhý by se mne tam obával; upevní to mé dávno učiněné rozhodnutí; pojedeme do Paříže a usadíme se tam. — Monsignor a pan vévoda z Orleansu umřeli ve stejném věku. — Jak působila smrt pana vévody z Orleansu v cizině u dvora, v církvi, v parlamentě a v celém soudnictví, u vojska, mezi obchodníky a mezi lidem. — Závěr Pamětí.

RODOKMEN KRÁLOVSKÉ RODINY	240
POZNÁMKY A VYSVĚTLIVKY	243
SEZNAM VYOBRAZENÍ	295